

Nr 308.

Av herr **Möller m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor m. m.

Gentemot 1927 års enhetsskolreform har som bekant högerpartiet från begynnelsen stått starkt fientligt. Denna ställning kom till klart uttryck redan vid riksdagens prövning av skolfrågan och har sedermera accentuerats vid upprepade tillfällen. I 1928 års valstrid uppställdes också från högerens sida kravet på »revision av skolbeslutet» såsom en av de mest framskjutna programpunkterna. Det kan icke råda någon tvekan därom, att propositionen nr 119 avser att utgöra ett första ganska betydande steg i riktning mot den revision av sagda beslut, som skymtade i högerens valprogram. I betydelsefulla avseenden åsyftar nämligen Kungl. Maj:ts förslag omedelbart ett upprivande av 1927 års beslut, i andra söker föredragande departementschefen genom ett godtyckligt laborerande med olika ståndpunkter rubba de grundläggande principer, som varit bestämmande för sagda beslut.

Bakom de förslag, som nu förelagts riksdagen till prövning, skönjer man sålunda en påtaglig strävan att erövra mark från högerens skolpolitiska ståndpunkt. Detta erkännes jämväl, då departementschefen (sid. 16) förklarar sig hava övervägt flickläroverkens organisationsspörsmål »i anslutning till den uppfattning, jag vid skolfrågans tidigare behandling i riksdagen hävdad». Och att de nu föreslagna s. k. jämkningarna i den bestående skolorganisationen endast äro att uppfatta såsom inledningen till vida mera omfattande sådana, vilka konsekvent genomförda skulle medföra skolorganisationens fullständiga omläggning enligt de av högerreservanternas i 1927 års särskilda utskott uppdragna linjerna, antydes även tämligen oförbehållsamt i departementschefens uttalande å sid. 76. På tal om anknytningen av de enkelinjiga gamla samskolorna framhåller nämligen departementschefen, att han »finner tungt vägande skäl¹⁾ tala för en utsträckning av den ifrågasatta regleringen», till att avse även dessa, men anser sig »av statsfinansiella skäl icke för närvarande¹⁾ böra påyrka en dylik åtgärd».

¹⁾ Kurs. av OMS.

Ingen tvekan lär under dessa omständigheter kunna förefinnas därutinnan, att den mångomskrivna revisionen avses att komma till stånd etappvis, sedan det på grund av föreliggande förhållanden icke visat sig görligt att inom riksdagen vinna tillräcklig anslutning för dess genomförande omedelbart och i ett sammanhang.

Förberedelserna för propositionen.

Det har från olika håll framhållits såsom en orimlighet att söka åsätta de nu framlagda revisionsprojekten erfarenhetsmässighetens eller saklighetens prägel. Skolreformen igångsattes med höstterminen 1927 i en huvudsakligen omvänd ordning mot den, som av 1927 års skolutskott och riksdag förutsatts. I stället för den mjuka övergång till den nya skolorganisationen, som förordades vid riksdagsbehandlingen, och varvid den 5-åriga realskolan först tänktes komma till genomförande, startades på hösten 1927 den 4-åriga realskolan i ett stort antal läroverksamheter. Folkskolans sjätte klass var då så gott som rengallrad från barn, som tänkte söka över till läroverk, och rekryteringen till denna realskollinje måste följaktligen bli abnormt liten. Detsamma måste bli resultatet ännu något år framåt, tills föräldrar och barn kunnat ställa sig in för den nya ordningen.

Läget tecknas fullt riktigt av åtskilliga folkskolestyrelser, som avgivit svar på den enkät, som nedan omförmäles. Vi välja ur högen några bland dessa uttalanden.

Arvika: Den ringa lärjungefrekvensen torde till största delen bero därpå, att de lärjungar, som i år skulle varit att påräkna till den 4-åriga realskollinjen, redan för några år sedan intagits i realskolan efter avgång från folkskolans 3:e eller 4:de klasser.

Borås: Att första klassen av den 4-åriga realskolan ej kunnat komma till stånd vare sig förra läsåret eller innevarande, beror därpå, att elevantalet till högre allmänna läroverket blivit »bottenskrapat» förut, då barnen haft tillfälle att tidigare söka in i första klassen av den 6-åriga realskolan. Igångsättandet av den 4-åriga linjen hade därför bort framflyttas några år.

Falköping: Alla barn i dessa (6:e) klasser, som varit inställda på att fortsätta studierna i läroverk, hade redan övergått till samrealskolan år 1926 och 1927. Klasserna voro så att säga »renskrapade» på dylika barn.

Uttalandena i det följande ha av utrymmesskäl förkortats.

Härnösand: Flertalet lärjungar — — — redan året förut från folkskolans tredje klass övergått till allmänna läroverket.

Jönköping: Elever, som befunno sig i folkskolans tredje klass 1925 och 1926, vunno redan då inträde i 6-åriga realskolans första klass.

Karlstad: Huvudparten — — — redan föregående år övergått till 6-åriga realskolans första klass.

Landskrona: Redan föregående år övergått från folkskolans tredje klass till första klassen i den 6-åriga realskolan.

Linköping: Den ringa tillströmningen har sin naturliga förklaring däri, att gossar i folkskolan övergått efter genomgången tredje klass i folkskolan.

Mariestad: Ett stort antal lärjungar redan från folkskolans tredje klass övergått till realskolan eller högre flickskolan.

Söderhamn: Från tredje och fjärde folkskoleklasserna redan övergått de lärjungar, som ämnat fortsätta sina studier i läroverk.

Södertälje: Barnen av motsvarande årgång ha haft tillfälle att tidigare söka in i första klassen av den 6-åriga realskolan.

De här återgivna uttalandena utgöra några stickprov ur den stora dossier, som nedan omförmåles. De ha valts från olika landsändar och ur sådana uttalanden, om vilka folkskolestyrelserna äro enhälliga. I flera fall fungerar en läroverkslärare som ordförande i folkskolestyrelsen, i de flesta äro läroverksmän vederliggen styrelseledamöter.

Därest skolsakkunniga och departementschef icke genom egna överbåganden kunnat utfinna riktigheten i de invändningar, som rests däremot, att man velat lägga erfarenheter angående rekryteringen till den nystartade 4-åriga realskolan under abnorma övergångsår till grund för ett varaktigt omdöme i frågan, borde mängden av vittnesbörd från dem, som i olika landsändar nära kunnat följa förhållandena, ha givit anledning till ett eftersinnande, huruvida uttalanden om att den 4-åriga realskollinjen redan är dömd av hemmen, äga något sanningsunderlag. Tydligt är i vart fall, att många folkskolestyrelser ha en erfarenhet, som sammanfaller med deras, vilka hålla före, att det är en ren orimlighet att av hittillsvarande förhållanden draga några säkra slutsatser om de båda realskollinjernas frekvens och livsduglighet, när normala förhållanden inträtt.

Talet om »erfarenheter» får emellertid en än grellare belysning, när man närmare studerar vissa aktstycken, som varit för de skolsakkunniga och departementschefen kända, men som dessa *undanhållit allmänheten och riksdagen*. Vi syfta därmed på följande förhållanden.

I den 5 juli 1929 — inom parentes innan de officiella meddelandena om skolsakkunnigas förstärkning med två nya ledamöter ens hunnit publiceras — dagtecknade skrivelser utsände 1927 års skolsakkunniga till folkskolestyrelserna (i något fall skolråden) i läroverkssamhällena en samling frågor, som önskades besvarade före den 1 september 1929. Tidsfristen var alltför knapp — frågorna inkommo till skolstyrelserna långt senare än den åsatta dagteckningen — för en ordentlig undersökning, men skolstyrelserna togo sig i allmänhet nödig tid för att avgiva sina svar.

De uppställda frågorna voro följande:

1. Hur har enligt Eder uppfattning den nya skolorganisationen, i vad denna avser 5-årig och 4-årig realskola, utfallit på Eder ort i fråga om lärjungefrekvensen och resultatet av inträdesprövningarna?

2. Om inträdesprövningarna till den 5-åriga eller den 4-åriga realskolan vid allmänt läroverk på Eder ort genom starkt underkännande eller i annat

avseende utfallit mindre gynnsamt, vilka anser Ni anledningarna härtill vara?

3. Om skolorganisationen på Eder ort i fråga om lärjungefrekvensen utfallit mindre tillfredsställande, vilka äro enligt Eder mening anledningarna därtill?

4. Hur många lärjungar sammanlagt hava under vart och ett av åren 1925, 1926, 1927, 1928 och 1929 övergått från folkskolan inom Edert distrikt till allmänt läroverk utan att hava genomgått folkskolans sjätte klass?

5. Vilka utsikter finnas för framtiden enligt Eder mening för att skolorganisationen med hänsyn till tillströmning av lärjungar till de olika realskolyperna skall kunna utvecklas i enlighet med 1927 års riksdags beslut?

6. Föranleder den nya organisationen, i vad den avser 5-årig och 4-årig realskola, något ytterligare uttalande från Eder sida, och i så fall vilket?

7. Vilka åtgärder hava från folkskolans sida ansetts böra vidtagas för att göra den nya skolorganisationen bekant för allmänheten på Eder ort?

8. Har Ni något att yttra med avseende på organisationsformen lyceum?

Det blev fullständigt tyst kring denna enkät, sedan svaren inkommit till de skolsakkunniga. I deras betänkande säges intet om saken, och den kungl. propositionen tiger som muren. I remissdebatten efterlystes svaren, men departementschefen lämnade undvikande besked. I mängden av till statsutskottet överlämnade handlingar, tillhörande propositionen nr 119, återfinnes emellertid en dossier, som inrymmer skolstyrelsernas uttalanden i ärendet. En genomgång av dessa svar ger måhända en förklaring till att denna enkät undertryckts under förberedelserna till propositionen. Det visar sig nämligen, att *så gott som varenda folkskolestyrelse i riket med styrka framhållit, att erfarenheten varit alltför kort för att man med någon grad av säkerhet skall kunna uttala sig i ärendet.* Uttrycken varieras något av de olika styrelserna. Somliga uttala denna mening som svar på frågorna 5 eller 6, somliga i en allmän ingress eller på annat sätt.

För att riksdagen må erhålla den uppfattning om skolstyrelsernas åsikter, vilka hittills undanhållits densamma, anhålla vi att få lämna ett referat av svaren i nu berörda hänseende. Referaten äro av utrymmesskal starkt sammandragna, men de giva även i den sammandragna formen ett klart uttryck för vad skolstyrelserna förmena beträffande det verkliga värdet av hittills gjorda erfarenheter. Kontentan av de olika skolstyrelsernas uppfattning härutinnan är följande.

Alingsås: Endast tillämpats under cirka ett års tid — icke kunna göra något uttalande.

Arboga: Erfarenheterna äro alltför ringa.

Arvika: Båda linjerna fullt motiverade.

Askersund: Den 4-åriga realskolan träder i funktion 1930; kunna därför ej svara.

Boden: Tillslutningen ökar varje år.

Bollnäs: Goda utsikter till en fortsatt, jämn tillströmning.

Borås: Ingen erfarenhet att bygga på. Utsikter att skolorganisationen skall kunna utvecklas enligt 1927 års riksdags beslut.

Eksjö: Högst minimala utsikter för 4-åriga realskolan.

Enköping: Utsikter att det nu påbörjade samarbetet alltmer utvecklas.

Eskilstuna: Efter blott ett års tillämpning för tidigt yttra sig. Emellertid grund för de bästa förhoppningar.

Eslöv: Kan ej lämna tillförlitligt svar å denna fråga.

Falkenberg: Styrelsen saknar tillräcklig erfarenhet att yttra sig.

Falköping: Svårt redan nu uttala bestämd uppfattning.

Falun: Även den 4-åriga realskolan torde äga förutsättningar att så småningom utvecklas i enlighet med 1927 års riksdags beslut.

Filipstad: Först sedan den nya skolorganisationen fått i lugn och ro visa sin livskraft i, låt oss säga, tio år, kunna på verklig erfarenhet grundade svar avgivas. Sedan skolorganisationen en gång beslutats och begynt genomföras, bör den icke onödigtvis oroas genom okloka operationer. (Ordförande läroverksadjunkten Magnus Jungblom.)

Gävle: För att tillströmningen av lärjungar till den 4-åriga realskolan skall bli tillfredsställande, torde erfordras, att Borgarskolans mellanskola inskränkes. Borgarskolans mellanskola mera lockande på grund av mindre avgifter.

Göteborg: Tiden alltför kort för att ett på erfarenhet grundat omdöme skall kunna avgivas.

Halmstad: Vanskligt att efter så kort tids prövning avgiva något bestämt omdöme. Utsikter att den nya skolorganisationen skall kunna utvecklas i enlighet med 1927 års riksdags beslut.

Haparanda: På grund av den korta tiden kan man ej fälla något säkert omdöme.

Hudiksvall: Goda utsikter.

Hälsingborg: Icke i stånd att avgiva något yttrande, då styrelsen ännu ej har någon erfarenhet.

Härnösand: Läroverksorganisationen ej passerat övergångsstadiet — omöjligt bedöma utsikterna.

Hässleholm: Övergång för framtiden i samma utsträckning som hittills.

Höganäs: Skolrådet ansåg sig icke böra avgiva något yttrande.

Jönköping: Då lärjungar, som 1928 befunno sig i folkskolans tredje årsklass, genomgått sjätte klass, normal tillslutning till den 4-åriga realskolan.

Kalmar: 1927 års riksdags beslut torde utan avvikelse kunna följas.

Karlshamn: Svårt att med visshet yttra sig. Förmodligen mycket god anslutning till 5-åriga realskolan, mindre god till 4-årig.

Karlskoga: Skolorganisationen, som finnes, har fyllt sin uppgift på tillfredsställande sätt.

Karlskrona: Tillströmningen ungefär den, som 1927 års riksdag förutsatt.

Karlstad: Tillströmningen till de olika realskoletyperna torde kunna utvecklas i enlighet med 1927 års riksdags beslut.

Katrineholm: Systemet 6+4 har de största livsbetingelserna.

Kristianstad: Efter ett läsår för tidigt avgiva bestämt svar.

Kristinehamn: Utsikterna ljusa och förhoppningsfulla.

Köping: Tillströmningen likvärdig med den tidigare i samskolan förekommande.

Landskrona: Svårt att svara utan något eller några års erfarenhet. Frågan 5 för tidigt väckt. (Ordförande rektorn vid högre allmänna läroverket P. K. Svensson.)

Lidingö: Ej anledning avbryta utvecklingen mot ett enhetligt skolsystem.

Lidköping: Utsikterna mycket goda. Om procenten till olika linjer omöjligt nu yttra sig.

Linköping: Erfarenheten alltför ringa för sakligt motiverade svar.

Ljungby: Sannolikt kommer 4-åriga samrealskolan även hädanefter att begagnas av samhällets ungdom, då den ej har annat val.

Luleå: Tillströmningen till 4-åriga realskolan torde komma att ytterligare förbättras. Förutsättningar för utveckling i överensstämmelse med 1927 års skolbeslut.

Lund: Icke tillräcklig erfarenhet för att på ett objektivt sätt kunna besvara frågorna.

Lysekil: Omöjligt att förutsäga.

Malmö: Tiden för läroverksorganisationen för kort för utslagsgivande erfarenheter. Flickläroverket kan antagligen utvecklas i enlighet med 1927 års riksdags beslut.

Mariestad: Någon erfarenhet förefinnes icke ännu.

Motala: I saknad av nödig erfarenhet kan intet yttrande avgivas.

Mönsterås: Här finnes endast 4-årig realskola.

Norrköping: Nya skolorganisationen har ej verkat längre än ett år. Styrelsen kan därför ej avgiva uttömmande svar.

Norrtälje: Övergång från sjätte klass torde komma att ske i samma utsträckning som förut från tredje.

Nyköping: Ännu för liten erfarenhet av den nya skolorganisationen. Övergången torde bli större från folkskolans fjärde än från dess sjätte klass.

Nässjö: Tillströmningen ungefär densamma som förut till kommunala mellanskolan.

Oskarshamn: Kan icke med hittills vunnen erfarenhet besvaras.

Piteå: Ett enda års erfarenhet ej säker grund för uttalande.

Ronneby: Skolstyrelsen finner sig varken kunna eller böra besvara de framställda frågorna.

Sala: Utsikterna för framtiden goda.

Skara: Skolrådet saknar förutsättningar att göra något ytterligare uttalande utöver överlärares: »Därom kan jag ej yttra mig.»

Skellefteå: Frekvensen i samskolans olika linjer motiverar ej något skolstyrelsens uttalande.

Skövde: Hur förhållandet kommer att gestalta sig, då den nya läroverksorganisationen blivit fullt genomförd, är för närvarande omöjligt att uttala sig om.

Sollefteå: På grund av bristande erfarenhet anser sig skolrådet för närvarande icke kunna besvara frågan.

Stockholm: Folkskoledirektionen vågar vid 5:e punkten icke göra ett bestämt uttalande.

Stora Tuna: I Tuna-bygden har 4-åriga realskolan slagit igenom.

Strängnäs: 5-åriga realskolan får antagligen största antalet lärjungar. Organisationen för ny och oprövad för säkra slutsatser.

Ström: Fortsatt ökning av elevtillströmningen förmodas.

Strömstad: På sakens nuvarande stadium svårt att svara.

Sundsvall: Organisationen för ny för något bestämt omdöme. Tillströmningen till 5-klassiga realskolan synes bliva något större än till den 4-klassiga.

Söderhamn: Organisationen varit gällande så kort tid, att det för närvarande är omöjligt att med bestämdhet yttra sig.

Södertälje: Erfarenheten alldeles för liten. Elevantalet torde bli fullt, när verkningarna av intagning i 6-åriga realskolan upphört.

Trollhättan: Goda utsikter för 1927 års riksdags beslut.

Trälleborg: Utsikterna för 4-åriga linjen sannolikt dåliga; 5-åriga linjen börjar först år 1929.

Uddevallå: Alldeles för tidigt att kunna fälla ett rättvist omdöme om den nya skolorganisationen.

Umeå: Svårt att redan nu med bestämdhet yttra sig. För *städernas* skoldistrikt synes 5-åriga linjen ha bästa framtiden för sig.

Uppsala: Frågorna 5 och 6 är styrelsen icke för närvarande beredd att besvara. (Ordförande landshövding Hj. L. Hammarskjöld.)

Vadstena: Tillströmningen sannolikt som förut.

Vara: Utsikterna gynnsamma.

Varberg: Tillräcklig erfarenhet saknas. Ingenting framkommit, som hindrar utveckling enligt 1927 års skolreform.

Vimmerby: Synnerligen vanskligt att döma. Knappast anledning förmoda svagare frekvens.

Visby: Utsikter för utveckling enligt 1927 års riksdags beslut.

Vänersborg: För tidigt göra bestämda uttalanden om den nya skolorganisationen.

Västervik: Frågan 5 kan icke besvaras.

Västerås: Erfarenhetstiden för knapp för säkra slutsatser. Organisationsformen synes ganska bra svara mot behoven.

Växjö: (Avtryckes i sin helhet såsom belysande.)

Frågan 1: Ej tillräcklig erfarenhet för svar å denna fråga.

Frågan 2: Denna fråga kan icke av folkskolestyrelsen besvaras.

Frågan 3: Frågan kan icke av folkskolestyrelsen besvaras.

Frågan 4: 1925 18, 1926 11, 1927 16, 1928 11 och 1929 16.

Frågan 5: Kan ej besvaras.

Frågan 6: Nej.

Frågan 7: Genom tillkännagivande i vederbörande klasser.

Eftersom den nya skolorganisationen icke prövats förrän från och med innevarande läsår, har folkskolestyrelsen icke haft möjlighet lämna utförligare svar på frågorna, än vad som skett.

(Folkskolestyrelsens ordförande: läroverksadjunkten och förstakammarledamoten Arvid Thelin.)

Ystad: Alltför liten erfarenhet för ett någorlunda tillförlitligt svar.

Åmål: Kan ej uttala sig om utsiktorna men anser hinder ej föreligga för en normal utveckling enligt riksdagsbeslutet.

Ängelholm: För kort erfarenhet för att göra något uttalande.

Örebro: Goda utsikter för 5-åriga linjen men 4-åriga lämplig för rekrytering från landsbygden. Erfarenheten för kort för uttalanden i frågan 6.

Örnsköldsvik: För tidigt uttala bestämt omdöme, men det förefaller, som om den 4-åriga linjen vore skäligen obehövlig.

Östersund: I den mån hittills gjorda erfarenheter kunna sägas vara utslagsgivande, synes beträffande härvarande skoldistrikt lärjungefrekvensen huvudsakligen komma att avse den 5-åriga realskolan.

Folkskolestyrelsernas meningar tarva knappast särskilda kommentarer. Det bör framhållas, att endast rent undantagsvis olika meningar inom de olika skolstyrelserna kommit till uttryck. När så är fallet, skönjas i regeln allmänna skolpolitiska motsättningar bakom de intagna ståndpunkterna. Många skolstyrelser ha läroverksmän som ordförande, de flesta såsom ledamöter. Allmänt bekant är också, att skolstyrelserna numera bestå av representanter för olika meningsriktningar och olika samhällsklasser. Oberoende härav ha de med mycket få undantag som sin uppfattning framhållit, att man saknar tillräcklig erfarenhet för uttalandet av några säkra omdömen. Åtskilliga ha helt enkelt förklarat sig icke kunna besvara de framställda frågorna. Många ha givit uttryck åt den meningen, att 1927 års skolreform sannolikt kommer att visa sig lämplig för deras samhälle. Endast ett ytterligt ringa fåtal har uttalat sig för en omläggning redan nu av den nya läroverksreformen.

Man förstår nu alltför väl hur ytterligt olägligt ett offentliggörande av skolstyrelsernas svar skulle ha kommit för revisionsplanerna. Ty i dessa lämnas det kraftigast tänkbara stöd för vår mening, att *inga tillräckliga erfarenheter föreligga för att på dessa grunda förslag om en revision av 1927 års skolbeslut*. Det är, som Landskrona folkskolestyrelse med dess ordförande, rektor P. K. Svensson, i spetsen säger: »*Frågan är för tidigt väckt*».

Vi avstå från att i detta sammanhang på rätta sättet karakterisera de utredningsmetoder, som här kommit till användning. Tack vare den rätt, statsutskottet har att erhålla tillgång till *alla* frågan berörande handlingar, har det blivit möjligt att giva riksdagen en föreställning om vad folkskolestyrelserna ha för mening beträffande omfånget av de *verkliga* erfarenheterna i fråga om skolreformens verkningar.

Men även i ett annat hänseende äro förberedelserna för den här föreliggande propositionen anmärkningsvärda. De skolsakkunnigas utredning av vissa frågor rörande tillämpning av 1927 års skolorganisation är dagtecknad den 30 november 1929. Det utremitterades för vissa myndigheters yttrande den 2 december. Betänkandet angående flickläroverken är ävenledes dagtecknat den 30 november och utremitterat den 2 december. Ehuru dessa betänkanden, i särskilt hög grad gäller detta det sistnämnda, på det allra närmaste beröra vederbörande läroverkssamhällen, har ingen enda kommun i riket hörts över förslagen. I fråga om betänkandet angående flickläroverken har, utom skolöverstyrelsen, statskontoret och statens pensionsanstalt, endast vederbörande fyra lärarekollegier samt en enskild korporation, nämligen centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen, beretts tillfälle att yttra sig.

Den nonchalans mot läroverkssamhällena, som här kommit till uttryck, har redan i riksdagen påtalats, då propositionen nr 119 remitterades till statsutskottet. Men vi finna oss föranlåtna att ytterligare och med ännu större skärpa framhålla oegentligheten i ett sådant förfaringsätt, sedan vi haft tillfälle att närmare genomstudera enskildheterna i propositionen. De sakkunnigas förslag innebär beträffande de större städerna djupt ingripande förändringar i de organisationsplaner, med vilka de tidigare konfronterats. Betänkandet inrymmer vidare en skiss till en väsentlig utvidgning av den kommunala flickskoleorganisationen, vilken ingår som en integrerande del i planläggningen av den statliga läroverksorganisationen. Varken tidpunkten för betänkandets avgivande eller några andra omständigheter synas oss kunna försvara eller rättfärdiga ett dylikt förfarande gentemot de samhällen, vilkas barn och ungdom skola frekventera läroanstalterna i fråga. Den använda taktiken måste av oss ses som ett led i samma strävanden, som vi här ovan förut påtalat, att negligera de kommunala myndigheterna och deras uppfattning i fråga om läroverksorganisationen.

Efter dessa allmänna anmärkningar mot det sätt, varpå förberedelserna för propositionens utarbetande bedrivits, tillåta vi oss att övergå till spörsmålet om den föreslagna nya »förenade linjen».

Den förenade linjen.

Vid det under sommaren 1929 hållna läroverksläraremötet i Göteborg förekom ett föredrag, i vilket man med skärpa vände sig bland annat mot den 5-åriga realskolans kursplan, vilken blivit i hög grad ogynnsam i fråga om vissa ämnen. I pressen uppstod en debatt i anledning av föredraget,

men efter någon tid kunde en ledande högertidning i Stockholm meddela, att bristfälligheterna berodde på nödvändigheten av samläsning mellan lärjungarna i den 5-åriga realskolans andra och den 4-åriga linjens första klass. En sådan samläsning vore av statsfinansiella skäl nödvändig. Då 1927 års riksdagsbeslut förutsatt samläsning endast i *realskolans högsta klass* samt beräknat lärarkrafter och lärartimmar för en undervisning *utan samläsning* på lägre stadium, föreföll uttalandet i nyssnämnda tidning gåtfullt. Förklaringen kom emellertid, när de skolsakkunniga den 30 november 1929 avgåvo sitt betänkande, upptagande som nyhet den s. k. förenade linjen. Den 5-åriga realskolans dåliga kursplan hade tillkommit *utan hänsyn till denna skolforms eget bästa* men med tanke på någonting, som framdeles skulle se dagen: den förenade linjen.

Bland de läroverkskollegier, som yttrat sig om projektet i fråga, ha vi uppmärksammat ett, som synes träffa dessa manipulationer med en skolforms livsangelägenheter på pricken. Det är lärarekollegiet vid *Linköpings* högre allmänna läroverk, som härom yttrar:

»En del, som i kursplanen för den 5-åriga realskolan förefaller ur pedagogisk synpunkt mindre välbetänkt, får genom skolsakkunnigas förslag rörande den förenade realskollinjen sin förklaring. Man har från fackmannahåll bland annat framhållit det olämpliga i att i första klassen av 5-åriga realskolan plöttra bort tiden med berättelser och bilder från så gott som hela svenska *historien* i stället för att genast sätta in med andra klassens kurs för att därigenom i senare klasser få mera lugn för viktigare historiska partier, i främsta rummet den senaste tidens historia och samtidens förhållanden. Denna med rätta klandrade anordning börjar i ljuset av det nya förslaget att 'se ut som en tanke'. Visserligen kan anordningen förklaras, om ej försvaras, med studieplanens allmänna tendens att låta kursen i 1⁵ motsvara kurserna i folkskolans femte och sjätte klasser. Nu ser det ut, som om den ifrågasatta samläsningens möjligheten kastat sin skugga bakåt. Man hade dock haft rätt att förutsätta, att kurserna för den 5-åriga realskolan i 1928 års stadga skulle ha tillrättalagts efter enbart pedagogiska synpunkter. Det gällde ju att vid läroverken bevara en bättre skoltyp än den, vilken den 4-åriga realskolan kunde erbjuda. Nu få åtminstone i ett ämne — och ett viktigt sådant — den 5-åriga linjens elever stå och trampa på stället ett helt år, för att den 4-årigas skola hinna upp dem.»

Uttalandet är enhälligt, och kollegiets ordförande är rektor Josef Liljebblad.

Det tarvas från vår sida icke vidare utläggningar för att belysa halten av den skolpolitik, som burit fram projektet om den förenade linjen. Rektorn vid Borås högre allmänna läroverk Gustaf Strandén talar i sitt yttrande om »teoretiska spekulationer». För dessa har den 5-åriga realskolans kursplan — detta gäller även andra ämnen än historien — gjorts avsevärt sämre, än den behövt bli.

Skolsakkunniga och departementschef synas föreställa sig, att de genom

framläggande av detta projekt givit det förlösande ordet i fråga om organisationen av ett tjugotal läroverk i landet. Meningarna bland våra läroverkslärare ha emellertid varit långt ifrån samlade. Vi ha först ett antal kollegier, som blankt avstyrkt hela projektet. Vi tillåta oss i detta hänseende erinra om följande:

Hälsingborgs högre allmänna läroverks lärarkollegium uttalar bland annat:

»Kollegiet avstyrker de sakkunnigas förslag om samundervisning mellan klasserna 1⁴ och 2⁵. Enligt vår uppfattning måste en dylik anordning bli ofördelaktig ur pedagogisk synpunkt. Med den skillnad, som kommer att råda i fråga om ålder, kunskaper och mogenhet mellan eleverna i dessa båda klasser, torde en sådan samläsning icke kunna ske utan skada för endera eller båda kategorierna.

Kollegiet är vidare av den meningen, att det ännu är alltför tidigt vare sig att bedöma den normala tillströmningen till de båda linjerna eller att vidtaga åtgärder, som ingripa i den nya och ännu oprövade organisationens utveckling. För både läroverken och det allmänna är det önskvärt, att de två linjerna få arbeta självständigt efter egna kursplaner utan störande ingrepp, så att deras inbördes värde för skolan och samhället, både i stort och ur rent lokala synpunkter, skall kunna framstå något så när objektivt.»

Lärarkollegiet i *Karlskrona* uttalar bland annat:

»Den hittills vunna erfarenheten ger vid handen, att den av 1927 års riksdag för detta läroverks realskola bestämda organisationen är väl avvägd. Under sådana förhållanden vill kollegiet avstyrka, att en av parallellavdelningarna på den 5-åriga realskollinjen utbytes mot en s. k. förenad linje.»

Liknande uttalanden av enskilda lärare ha också enligt de insända protokollen förekommit inom åtskilliga andra läroverkskollegier.

Inom åtskilliga lärarkollegier, där man av mer eller mindre öppet angivna skolpolitiska skäl funnit sig böra tillstyrka projektet, göres detta under uttalande av starka betänkligheter i fråga om anordningens pedagogiska bärighet. I de allra flesta uttalandena förekommer en ingående och detaljerad kritik av kursplaner och timtal, som föreslagits för den förenade linjen. I detta hänseende kunna följande uttalanden anses vägledande.

Rektorn vid *Borås* högre allmänna läroverk riktar en skarp kritik mot de skolsakkunnigas förslag till timplan beträffande tyska och matematik på den förenade linjen. Beträffande tyskan påpekar han, att förslaget om 9 timmars undervisning i veckan för lärjungar i andra klassen kommer att inom den 4-åriga linjen lämna ett otillfredsställande resultat. »Enligt min åsikt kommer det att bli ytterst svårt för flertalet av dessa lärjungar att tillgodogöra sig en sådan forcerad undervisning. Dessutom kommer den att förorsaka trötthet och leda utom hos det fåtal, som har särskild begåvning för ämnet.» Den minskade undervisningen i matematik inom den 4-åriga linjen anser han bidra till att den 4-åriga kursens lärjungar få en ogynnsammare ställning än den 5-årigas.

Lärarkollegiet i *Halmstad* gör en liknande erinran i fråga om tyskan. Kollegiets tillstyrkan formuleras sålunda: »Kollegiet vill ej avstyrka de skolsakkunnigas förslag, även om den föreslagna s. k. förenade 5- och 4-åriga realskolelinjen kan komma att medföra vissa olägenheter i pedagogiskt avseende.»

Kollegiet i *Härnösand* framhåller bland annat, att samläsning mellan olika linjer alltid medför vissa olägenheter. Kollegiet föreslår därför vissa ändringar i timplanen för den 4-åriga linjen ävensom att skild undervisning, utom i tyska, anordnas även i geografi och biologi för klasserna 2⁵ och 1⁴. Lektorn vid läroverket Häggman ansåg, att kollegiet bort avstyrka de sakkunnigas förslag, emedan ännu alltför liten erfarenhet förelåge angående tillämpningen av 1927 års skolorganisation.

Lärarkollegiet vid *Jönköpings* högre allmänna läroverk betecknar de sakkunnigas förhoppning, att lärjungarna i den förenade 4-åriga kursen utan ökad ansträngning och utan att undervisningen behöver antaga någon ur metodisk synpunkt olämplig gestaltning skola kunna föras fram till ett studieresultat, likvärdigt med det, som åsyftas med den fristående 4-åriga realskolekursen, såsom allför sangvinisk. Kollegiet ägnar därefter en detaljkritik åt kursplanerna i tyska, matematik, geografi och biologi. »Utöver dessa för undervisningen i vissa ämnen speciella svårigheter tillkommer emellertid en olägenhet för undervisningen, som städse yppas, då en avdelnings lärjungar skola i vissa ämnen åtnjuta gemensam, i andra skild undervisning. Att ett sådant förhållande i hög grad försvårar åstadkommandet av den homogenitet i avdelningens formella utbildningsstatus, utan vilken en fruktbringande klassundervisning ej kan uppnås, lär vara bekräftat genom den under lång tid förvärvade erfarenheten från sålunda ordnad partiell samläsning mellan gymnasieavdelningar å latin- och realgymnasiet. Att dessa svårigheter bliva än mer betungande å ett lägre åldersstadium lär ej behöva påpekas.»

Lärarkollegiet vid *Linköpings* högre allmänna läroverk kritiserar ingående timplanerna för särskilt tyska och modersmålet. Kritiken sammanfattas som följer: »I två viktiga ämnen, tyska och modersmål, torde således resultatet komma att bli avgjort sämre på den förenade än på den fristående 4-åriga linjen.»

Lärarkollegiet vid *Sundsvalls* högre allmänna läroverk finner den kombinerade linjen ur pedagogisk synpunkt vara behäftad med vissa svagheter. Kritiken gäller även här tyskan och modersmålet.

Lärarkollegiet vid *Västerviks* högre allmänna läroverk kritiserar ävenledes timtalen för tyska språket.

Lärarkollegiet vid *Vänersborgs* högre allmänna läroverk riktar jämväl sin kritik mot kursplanen i tyska ävensom i biologi. »Ännu en brist bör omnämnas. Med rätta ha från flera håll vägande anmärkningar riktats däremot, att kurserna i den 5- och 4-åriga realskolan bragts i alltför stort be-

roende av varandra (särskilt gäller detta kursen i historia), varigenom fördelarna för lärjungarna att genomgå den 5-åriga realskolan reducerats. De anmärkta bristena komma i ännu högre grad att vidlåde den förenade linjen, där kurserna fastläsas vid varandra.»

Lärarkollegiet vid *Örebro* högre allmänna läroverk fäster vid sitt tillstyrkande av förslaget bland annat följande villkor: »att förenad realskollinje ej må upprättas, därest lärjungarnas antal vid en upplösning av linjen skulle komma att uppgå till minst 10 i var sin läsavdelning av en 5-årig och en 4-årig linje».

Lärarkollegiet vid *Östersunds* högre allmänna läroverk anser den föreslagna anordningen med en s. k. förenad realskollinje ur pedagogisk synpunkt mindre tillfredsställande. »Den har möjliggjorts endast genom en onaturlig anpassning redan av den nuvarande 5-åriga realskolans kursplaner efter den 4-årigas, en anpassning, som inom realskolans 5-åriga lärokurs måste inverka långt ofördelaktigare än inom den kommunala flickskolans 7-åriga. Sammanförandet av två både i fråga om ålder och kunskaper heterogena lärjungegrupper på den förenade linjen torde också åtminstone det första året verka hämmande på undervisningen.» Även detta kollegium kritiserar anhopningen av tyskan på den 4-åriga linjens nedersta avdelning.

En liknande kritisk inriktning mot projektet kommer även till synes i åtskilliga av de realskolans lärarkollegier, som haft att i saken yttra sig.

Läggas till dessa uttalanden inom lärarkollegierna vad som av olika ledamöter i skolöverstyrelsen anförts beträffande den förenade linjen, torde man med synnerlig rätt kunna göra det uttalandet, att denna organisation inom sakkunniga kretsar mottagits såsom pedagogiskt *i hög grad omtvistlig*.

Huvudtanken i 1927 års skolbeslut, att de två realskoleformerna skulle få fritt och på bästa sätt utveckla sig, har såsom ovan visats redan genom de fastställda kursplanerna väsentligen skjutits åt sidan till skada särskilt för den femåriga realskolan. Genom införande av den nu föreslagna förenade linjen skulle denna tanke än mera förtryckas och utsuddas.

Vi ha här ovan nöjt oss med att återgiva något av den kritik, som läroverkens egna lärare riktat mot den projekterade nya realskollinjen. För egen del finna vi kritiken ge starkt stöd för vår egen uppfattning om anordningens olämplighet och pedagogiska svaghet.

Visserligen hava vi icke förbisett, att departementschefen genom vissa mindre jämkningar sökt begränsa de organisatoriska och pedagogiska olägenheterna av den förenade linjen, men det synes oss alldeles uppenbart att trots detta de anförda principiella svårigheterna kvarstå väsentligen oförminskade.

Det lär icke heller kunna bestridas, att den kritik, som framkommit mot den förenade linjen, i allt väsentligt förutsetts av den som på allvar sökt intränga i den föreliggande frågan. Särskilt må erinras därom, att vid skolfrågans tidigare behandling ett principiellt och praktiskt mycket närbe-

släktat uppslag framkommit i vad man då betecknade som övergångsklasser. Om detta uppslag uttalade sig föredragande departementschefen i 1927 års proposition på följande sätt.

»Såsom de skolsakkunniga påvisat, skulle undervisningsplanen, liksom även undervisningen, knappast kunna tillfredsställande ordnas. Och själva tanken, att vissa lärjungar från folkskolan, måhända de ekonomiskt ogynn-sammast ställda, skulle sammanföras i en särskild avdelning och under en helt visst mycket ansträngande och pressande snabbkurs bibringas nödtorftiga kunskaper för att kunna bestå inträdesprovet till läroverket, ter sig för mig föga tilltalande. Redan med hänsyn härtill, har jag icke ansett lämpligt att ifrågasätta statens medverkan till anordnande av dylika övergångsklasser eller kurser.»

Detta välgrundade omdöme synes oss äga sin fulla tillämplighet såväl med tanke på de från sjätte folkskoleklassen avgående lärjungarna i den förenade linjens andra klass som ock på de lärjungar, vilka från folkskolans fjärde klass övergå till sådan linjes första klass.

Härvid kan icke åberopas det precedensfall, som den kommunala flickskolan skulle utgöra. Frånsett att anordningen där ännu icke på något håll blivit praktiskt prövad, så gäller i detta fall att den gemensamma undervisningen skulle fortfara i 6 år och icke avslutas med examen. Bindande uttalanden föreligga ock från vederbörande departementschef, att anordningen vid dessa skolor tillmättes en speciell betydelse, nämligen den, att det såmedelst »skulle bliva väsentligen lättare att förverkliga den bildningstyp som den nuvarande flickskolan företräder».

Anordningen skulle måhända kunna försvaras såsom ett *rent experiment* vid något enstaka läroverk, där särskilda förutsättningar för dess prövning vore för handen. Men såsom ett fast led i vår skolorganisation, i allo oprövat vid statliga och kommunala läroanstalter, och överlämnat åt Kungl. Maj:ts fria beprövande, innebär det enligt vår uppfattning den största fara för åstadkommande av det kaos inom vår läroverksorganisation, efter vilket vissa krafter efter fattande av 1927 års riksdagsbeslut målmedvetet synas med alla tillgängliga medel ha strävat.

Vi måste därför yrka avslag på regeringspropositionen i denna del.

Lycéer.

Kungl. Maj:ts förslag i avseende å lycéerna föranleder från vår sida i första hand den allmänna erinran, att det icke synes lämpligt, att riksdagen fastställer viss minimiantal lärjungar för anordnande av undervisning å kvarstående lyceilinje. Tills vidare synes det utan risk kunna anförtros åt Kungl. Maj:t att diskretionärt pröva föreliggande omständigheter.

I det följande komma vi att framlägga ett från Kungl. Maj:ts avvikande förslag beträffande lyceilinjerna vid läroverken i Uppsala och Lund. Vad beträffar Nya Elementarskolan i Stockholm hava vi intet att erinra emot

förslaget att tills vidare begränsa lycéet, på sätt i propositionen angives. Däremot kunna vi icke biträda förslaget till omorganisation av läroverket i fråga. Vid fastställandet av organisationsplanen för huvudstadsläroverken i samband med 1927 års riksdagsbeslut begränsades den 4-klassiga realskolan just med tanke på att lärjungar från folkskolans sjätte klass skulle erhålla statliga utbildningsmöjligheter i Nya Elementarskolans lyceum. Då man nu går att delvis ersätta detta med realskola, måste vi hålla det bäst överensstämmande både med de år 1927 fastslagna grundsatserna och med behovet för huvudstadens befolkning, att realskolan här göres *uteslutande 4-klassig*. Jämväl synes anledning saknas att anordna realgymnasiet 4-årigt. Den billigare organisationen med 3-årigt realgymnasium torde sakligt sett vara lika fördelaktig och med hänsyn till förhållandena i det hela lämpligare än den 4-åriga.

Vi komma alltså i det följande framställa yrkande på läroverkets organisation enligt dessa linjer.

Flickläroverk.

Gentemot sättet för den nu senast åvägabragta utredningen i flickläroverksfrågan torde välgrundade erinringar kunna göras. Den uppgift, som främst föreligger, har varit att enligt 1929 års riksdagsskrivelse åvägabringa klarhet rörande dels behovet, dels organisationen.

I förstnämnda avseende betonar riksdagen bland annat, att inrättandet av eventuella kommunala flickskolor kan komma att utöva ett visst inflytande på behovet av högre allmänna läroverk för flickor. Rörande denna punkt kvarstår givetvis fortfarande samma ovisshet som för ett år sedan och, såvitt vi kunna finna, har den förnyade utredningen icke ens försökt att uppnå någon klarhet rörande eventuella planer i sådan riktning.

De sakkunniges, liksom för övrigt även departementschefens, prövning av behovet av ytterligare flickläroverk har utgått från den förutsättningen, att den totala lärjungenumerären vid ett samläroverk icke bör mera avsevärt överskrida 500. Detta antal har helt godtyckligt fastslagits. Vid skolfrågans behandling 1927 utgick den kungl. propositionen från den förutsättningen, att ett läroverk skulle räkna ett lärjungeantal av omkring 600, för att »normalt» den gräns skulle vara nådd, då betingelsen för anordnande av ytterligare ett statsläroverk å orten vore för handen (prop. 116:1927 sid. 237). I detta avseende torde riksdagen vid sitt ställningstagande närmast få anses hava gått in för något skärpta krav genom att med frångående av propositionen besluta, att även läroverken i Sundsvall och Gävle skulle ombildas till högre samläroverk.

Denna av de sakkunnige och Kungl. Maj:t nu tillämpade avvikelser från den ordning, som såväl Kungl. Maj:t som riksdagen tidigare fastslagit, måste medföra en väsentlig fördyring av flickundervisningen. Förhållandet är nämligen, att sedan nu förevarande spørsmål underkastades prövning av

1927 års riksdag (på grundvalen av senast tillgängliga lärjungesiffror, avseende hösten 1926), har tillströmningen av lärjungar till de allmänna läroverken avsevärt minskats. Följande siffror rörande de nio städernas läroverk äro i detta avseende belysande.

Läroverk	Medeltal lärjungar höstterminen 1924—1928	Antal lärjungar hösten 1928	Antal lärjungar hösten 1929	Antal flickor i gymnasiet hösten 1928 och 1929
Uppsala	604	556	550	0—0
Linköping	629	622	603	0—0
Norrköping	597	562	504	0—0
Jönköping	603	544	526	32—47
Lund	504	472	437	0—0
Borås	511	448	416	6—5
Karlstad	578	540	522	19—27
Örebro	750	689	620	0—0
Västerås	515	487	475	5—27

Utän vidare torde det framgå, att i var och en av städerna Lund, Borås och Västerås behov av något särskilt flickläroverk numera knappast kan anses föreligga. I fråga om Borås och Västerås hava liknande synpunkter gjorts gällande av skolöverstyrelsen (prop. sid. 35), vilken jämväl beträffande Lund funnit skäl förorda ett överbäggande av detta läroverks ombildning till samläroverk. Dessa tre läroverk torde nämligen efter ombildning till samläroverk icke kunna beräknas väsentligen komma att uppvisa högre lärjungeantal än 600. Efter vår mening torde beslut om sådan omorganisation böra fattas av årets riksdag. Vad angår övriga av de nämnda städerna, med undantag av Örebro, synes den konstaterbara betydande nedgången i lärjungeantalet göra det naturligt att avbida ytterligare någon tids erfarenhet, huruvida den sjunkande nativiteten kommer att än mera minska tillströmningen till de allmänna läroverken, innan definitivt avgörande om nya läroverk i dessa städer träffas. Uppslaget med särskilda flickrealskolor synes oss av många skäl innebära en så svårframkomlig väg, att vi icke nu kunna ge den vår anslutning. I avvaktan på skolorganisationens slutliga ordnande i de övriga av dessa städer, torde beslut nu kunna fattas, på sätt Kungl. Maj:t beträffande Linköping föreslår, att ombilda dessa städers gymnasier till samgymnasier.

I fråga om läroverket i Lund synes vid dess ombildning till samläroverk någon annan organisatorisk förändring icke vara erforderlig än att den i planen upptagna lyceilinjén ersättes med en fyrklassig realskola och ett treårigt latingymnasium.

Organisationen av läroverket i Borås torde utan förändring medgiva ombildning till samläroverk. Däremot kan möjligen vid läroverket i Västerås

komma att erfordras ytterligare en avdelning i realskolan, tillsvidare lämpligen anordnad genom parallellavdelningar å extra stat, i syfte att närmare erfarenhet må vinnas om vilkendera realskoleformen, som kan komma att behöva utökas.

Nu senast föreslagna åtgärd synes emellertid icke behöva medföra särskild kostnad för statsverket, då den eventuella ökningen av realskolan vid läroverket i Västerås torde kompenseras av den utgiftsminskning, som föranledes av anlitan i viss utsträckning av kvinnliga lärarekrafter vid de tre läroverken i fråga.

Någon utökning av övriga läroverk för att möjliggöra samundervisning synes icke erforderlig. Samtliga de nämnda läroverken med undantag av det i Uppsala hava nämligen utrustats med tre gymnasielinjer. Den vid läroverket i Uppsala beslutade lyceilinjjen torde lämpligen kunna förändras till en treårig latinlinje. Icke heller detta vårt förslag lär sålunda vara ägnat att medföra någon kostnadsökning. Beträffande fyra av nu ifrågasatt läroverk (Norrköping, Linköping, Jönköping och Karlstad) har jämväl skolöverstyrelsen vitsordat, att tillräckligt utrymme å gymnasiet förefinnes (prop. sid. 34) även vid intagning av beräknat antal kvinnliga lärjungar, och i fråga om Uppsala läroverk har samma myndighet ifrågasatt hel utbildning till samläroverk.

Allenast vad angår Örebro äro vi sålunda ense med den uppfattning, som kommer till uttryck i propositionen, nämligen att förhållandena motivera ett omedelbart upprättande av ett högre flickläroverk därstädes. Dock kunna vi icke godtaga den föreslagna organisationen av detsamma. I enlighet med de grundsatser, som av Kungl. Maj:t och riksdagen upprätthöllos 1927, bör detta läroverk såsom ren *nybildning* anknyta *uteslutande* till folkskolans sjätte klass. Inga skäl kunna anföras för att detta läroverk skall tilldelas en annan organisation i detta avseende än de fyra redan beslutade. Givetvis kommer i framtiden åtminstone en av de nuvarande flickskolorna i Örebro att bestå och de flickor, som önska övergå från folkskolans fjärde klass, kunna anlita denna. Vad gymnasiet beträffar är det måhända välbetänkt att icke nu upprätta reallinje, men då läroverket i likhet med de förut upprättade självfallet har till en av sina främsta uppgifter att mottaga lärjungar från realskolor, kommunala mellanskolor och flickskolor utanför Örebro, lära avgörande skäl tala för att latingymnasiet göres treårigt, vilket tillika utgör den för statsverket mest ekonomiska organisationen.

Genom att beträda den här föreslagna vägen uppnås den fördelen, att staten i nu rådande ovissa läge icke skulle behöva gå till upprättande av nya flickläroverk i den ursprungligen åsyftade omfattningen och framför allt undgå att i de större städerna anordna särskilda realskolor för flickor, vilka ur olika synpunkter framstå såsom mindre önskvärda. Och dock skulle omedelbart uppnås, att den kvinnliga ungdomen *i samtliga nio städer i fråga om gymnasiala utbildningsmöjligheter likstülles med den manliga* och i

fråga om utbildning till realexamen å fyra orter vinner samma fördelar, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle inträda å tre orter.

Kommunala flickskolelinjer.

De sakkunnigas utredning rörande i riksdagens skrivelse omförmälda s. k. praktiska linje synes liksom utredningen i övrigt icke tillräckligt hava beaktat vad riksdagen åsyftat och påkallat. Den nämnda linjen angavs nämligen uttryckligen *inpassad vid flickläroverken*. I stället föreligger nu ett vida mera omfattande förslag, som, enligt vad departementschefen uttalar, främst åsyftar att komma i användning vid de mindre samhällenas *samrealskolor* (prop. sid. 29). Den föreliggande propositionen utgår från att ej mindre än 11, möjligen 21 sådana flickskolelinjer skulle komma till upprättande vid samläroverk. Vid bedömandet av detta spörsmål kan icke förbises, att anordningen principiellt mött sakligt vägande kritik från skolöverstyrelsen.

Det synes oss uppenbart, att det nu vore mindre välbetänt att gå in för ytterligare åtgärder för den kvinnliga ungdomens undervisning. Alla skäl tala för att avvakta, hur den 1928 beslutade kommunala flickskolan kommer att gestalta sig. Otvivelaktigt lider därjämte den föreslagna flickskolelinjen av betänkliga svagheter. Uppmärksammas måste, att studentexamen kan uppnås med endast ett års längre studietid än genomgången av flickskolelinjen skulle erfordra. Säkerligen komma mycket få flickor att fortsätta på den föreslagna linjen, då de därigenom ej uppnå högre kompetens än genom realexamens avläggande. Anledning förefinnes ock att undersöka, därest man positivt önskar beakta önskemålet i fråga, huruvida icke en två-årig lärokurs kan anses fullt tillräcklig för ändamålets vinnande. Under inga omständigheter bör givetvis sådan linje av ekonomiska skäl komma till stånd med ett lägre lärjungeantal än det enligt vår mening alltför låga, som redan av riksdagen fastställts för kommunala flickskolan. Kungl. Maj:ts förslag att fastställa detta till 30 i stället för 39 ter sig statsfinansiellt och ur konsekvenssynpunkt ohållbart. Och gent emot samordnande av en kommunal och en statlig läroanstalt, med olika stadgar och olika former för lärartillsättning, kunna för visso starka betänkligheter göras gällande. Vid ärendets hittillsvarande behandling synes man alldeles ha förbisett, att lärarkrafterna skulle avlönas efter väsentligen olika grunder, ett förhållande, som vid framtida avgöranden i fråga om de berörda lärargruppernas avlöning icke torde kunna undgå att medföra konsekvenser av ganska vittgående art.

Efter vår mening bör det sålunda icke nu ifrågakomma att biträda Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av kommunala flickskolelinjer, detta alldeles oavsett, att det läge, som föranlett övervägandet av denna organisationstyp, knappast längre föreligger, därest riksdagen biträder vårt i det föregående framställda förslag angående den högre flickundervisningens ordnande i de ifrågavarande nio städerna.

I detta sammanhang nödgas vi rikta uppmärksamheten på det anmärk-

ningsvärda förhållandet, att föredragande departementschefen ansett sig böra godtaga en av 1927 års skolsakkunniga framlagd plan beträffande kommunala flickskolors fördelning inom riket, vid vars utarbetande uppenbarligen riksdagens uttalanden vid olika tillfällen i viktiga hänseenden lämnats alldeles obeaktade. Det synes oss angeläget att erinra därom, att 1927 års riksdag vid fastställande av läroverksorganisationen å de olika orterna förutsatte, att de privata flickskolorna i Arvika, Enköping, Eksjö, Hudiksvall, Karlshamn, Lidköping, Mariestad, Oskarshamn, Skövde, Strängnäs och Västerвик i framtiden icke skulle ifrågakomma till statsunderstöd, varjämte riksdagen ur samma synpunkt hyste tvekan, om flickskolorna i Söderhamn och Varberg skulle kunna upprätthållas. Genom besparingen i understöd till de i dessa städer förefintliga privatskolorna avsåg riksdagen att delvis kompensera merkostnaderna för vederbörande läroverks utbyggande till samläroverk med dubbla realskollinjer. Jämväl vid de kostnadsberäkningar, som på vederbörande utskotts föranstaltande kommo till stånd av Kungl. Maj:ts proposition vid 1928 års riksdag med förslag till kommunala flickskolor, utgingo såväl de tillkallade experterna som utskottsmajoriteten bestämt ifrån att i de nämnda städerna kommunal flickskola *icke* skulle få anordnas, då givetvis i sådant fall statens kostnader för skolväsendet i dessa städer skulle bli ännu större, än om såsom hittills privata flickskolor bibehölles.

Under dessa omständigheter har det varit ägnat att överraska, att departementschefen funnit sig oförhindrad att beteckna de sakkunnigas »önskemål med avseende på denna flickundervisnings ordnande i de särskilda läroverksorterna» såsom »i det hela väl befogade». Och alldeles särskilt synes det anmärkningsvärt att finna de ifrågavarande uttalandena av departementschefen betecknade såsom »en sammanfattning av de konsekvenser till vilka riksdagens ställningstaganden i fråga om den kvinnliga ungdomens högre skolutbildning synas leda för vårt skolsystem vid tillämpningen på de olika orterna».

Slutligen torde det få anses alldeles obestriddigt, att med den uppgift och läggning, som de kommunala flickskollinjerna erhållit, denna fråga är av beskaffenhet att nära sammanhänga med de praktiska realskollinjer, varom riksdagen tidigare påkallat utredning. I avvaktan på denna utrednings färdigställande synes det vara föga välbetänkt att nu taga ställning för det föreliggande förslaget.

Kostnadsfrågan.

Genom de av oss i det föregående påyrkade förändringarna i Kungl. Maj:ts förslag uppnås icke oväsentliga besparingar för budgetåret 1930/1931 och än mera avsevärda för framtiden. Vi äro icke i tillfälle att i detalj angiva de kostnadsminskningar, som uppstå genom ett bifall till vårt organisationsförslag, men några antydningar synas oss dock böra lämnas.

Enligt beräkning efter de grunder, som i propositionen anges, skulle

flickläroverket i Örebro draga en kostnad av 73,400 kronor. Med den organisation, som av oss fastslagits, begränsas motsvarande kostnader till 58,700 kronor, eller med nära 15,000 kronor. En flickrealskola, organiserad i enlighet med de i propositionen uppdragna linjerna, skulle kosta 32,000 kronor. Genom omorganisation av Borås läroverk till samläroverk skulle tydligen uppnås en besparing av ungefär detta belopp. Ännu mera avsevärd blir givetvis kostnadsbesparingen vid jämförelse med de skolsakkunnigas förslag, därigenom att det ifrågasatta högre flickläroverket i Lund skulle bortfalla. Enahanda förhållande skulle inträda i fråga om flickrealskolan i Västerås.

Givetvis inträda jämväl besparingar genom den förenade linjens bortfallande, vilka dock med hänsyn till propositionens knapphändiga utredning och svävande avfattning på denna punkt icke låta sig uppskatta. Särskilt önska vi emellertid betona, att propositionen alldeles lämnat å sido det för kostnadsfrågans allsidiga bedömande betydelsefulla faktum, att å ett antal orter realskolans begränsning till förenad linje *måste* medföra flickskolans å orten bibehållande vid statsunderstöd, i strid mot riksdagens 1927 hävdade ståndpunkt. Härigenom åsamkas statsverket icke obetydliga kostnader.

Vad angår kommunala flickskolelinjen, uppskattas statens kostnader för var och en sådan till 12,000 å 13,500 kronor om året, vartill dock skola läggas kostnaderna för tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, vilka torde kunna beräknas till sammanlagt 7,000 å 8,000 kronor för varje skola. Kostnaderna för staten synas alltså uppgå för varje linje till omkring 20,000 kronor. För det tjugotal linjer, som ingå i de sakkunnigas av departementschefen godtagna plan, uppgår besparingen till omkring 400,000 kronor.

Då Kungl. Maj:t emellertid icke för ändamålet äskat förhöjt anslag för budgetåret 1930/1931, inträder budgetmässigt ingen minskning.

Yrkanden.

Under hänvisning till vad ovan anförts tillåta vi oss vördsamt hemställa, att riksdagen ville

I. beträffande *de allmänna läroverken*

dels avslå vad Kungl. Maj:t under A hemställt,

dels, med avslag å vad under B hemställt, besluta

a) att i Örebro skall, från och med den tid Kungl. Maj:t bestämmer, upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor, omfattande realskola med anknytning till folkskolans sjätte klass ävensom treårigt latingymnasium, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

b) 1. att det högre allmänna läroverket i en var av städerna Lund, Borås och Västerås skall ombildas till högre samläroverk, under villkor att vederbörande kommun åtager

sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler samt bostad eller hyresersättning åt rektor;

2. att, intill dess högre flickläroverk inrättats i städerna Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping och Karlstad, gymnasiet vid de i nämnda städer upprättade läroverken skall ombildas till samgymnasium under de i b) 1. angivna villkor;

c) 1. att de vid läroverken i Uppsala och Lund anordnade lyceilinjerna i anslutning till under b) 1. och 2. angivna utbildning skola ersättas vid det förra läroverket av treårigt latingymnasium, vid det senare läroverket av fyreklassig realskola och treårigt latingymnasium;

2. att vid statens provskola, Nya elementarskolan i Stockholm, med upprättandet av reallyceilingen och den nyspråkliga lyceilingen skall tills vidare anstå samt i stället tills vidare finnas fyreklassig realskola samt fyraårigt latingymnasium och treårigt realgymnasium;

dels ock anvisa erforderliga medel för genomförande av ovan föreslagna organisation;

II. *Beträffande kommunala flickskolor och flickskolelinjer:*

med avslag å Kungl. Maj:ts förslag under A, B och C

dels uppföra det ordinarie förslagsanslaget till kommunala flickskolor med oförändrat belopp, 50,000 kronor;

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring må för tiden 1 juli 1930—30 juni 1931 utgå till lärarpersonalen vid kommunala flickskolor med enahanda belopp och efter enahanda grunder, som under innevarande budgetår;

dels ock för sådan tillfällig löneförbättring anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra förslagsanslag av 8,000 kronor.

Stockholm den 19 mars 1930.

Gustav Möller.

Olof Olsson.

A. J. Bärq.

Rickard Sandler.

